

УДК 338.48

JEL Z32; R13

DOI: 10.31471/2409-0948-2020-1(21)-123-132

Безугла Людмила Сергіївна
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри маркетингу
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
49000, Дніпро, вул. Сергія Єфремова, 25
e-mail: milabezugla@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6520-4325>

**РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЕКОТУРИЗМУ НА ЗАСАДАХ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Анотація. У статті розглянуто складові елементи регіонального розвитку екотуризму на засадах функціонування природно-заповідного фонду дніпропетровської області. Зазначено, що охорона навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку всього світу, в тому числі України. Особливе місце в екомережі займають території і об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ), які складають ділянки суші та водного простору, природні комплекси та об'єкти, яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

Узагальнено, що в Україні значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти, оздоровчі ресурси, природно-заповідні об'єкти, території історико-культурного призначення. Ресурсною базою для екотуризму на Дніпропетровщині насамперед є об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ). Наведено детальну характеристику природного заповідника, ботанічних, ландшафтних, лісових та орнітологічних заказників, пам'яток природи, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, ботанічних садів ПЗФ в Дніпропетровській області загальнодержавного значення, які запропоновано розглядати для ефективного функціонування та розвитку елементів системи екологічного туризму, окрім заповідника. Розраховано, що найбільшу питому вагу в структурі заказників ПЗФ загальнодержавного значення в Дніпропетровській області займають ландшафтні заказники, найменшу – ботанічні. Сформульовано, що екологічний туризм однозначно не може розвиватися в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», так як будь-яка діяльність заборонена законодавством на даній території. Однак, заказники, які займають найбільшу питому вагу в структурі ПЗФ України загальнодержавного значення Дніпропетровської області, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва та ботанічні сади цілком можливо розглядати для ефективного функціонування та розвитку елементів системи екологічного туризму.

Ключові слова: екотуризм, природно заповідний фонд, регіональний розвиток, природні території, навколишнє середовище, екомережа, заказники, заповідники, пам'ятки природи, ботанічні сади.

Bezuhla Liudmyla Serhiivna
PhD in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor of the Marketing Department
Dnipro State Agrarian and Economic University
49000, Dnipro city, 25, Serhiia Iefremova str.,
e-mail: milabezugla@gmail.com

**REGIONAL DEVELOPMENT OF ECOTOURISM BASED ON
FUNCTIONING OF THE NATURAL RESERVE FUND OF THE
DNIPROPETROVSK REGION**

Abstract. The article considers the constituent elements of the regional development of ecotourism based on the functioning of the nature reserve fund of the Dnipropetrovsk region. It is noted that environmental protection, the rational use of natural resources, ensuring the environmental safety of human life is an integral condition for the sustainable economic and social development of the whole world, including Ukraine. A special place in such a network is occupied by territories and objects of the nature reserve fund (NRF), which comprise land and water areas, natural complexes and objects that have special environmental, scientific, aesthetic, recreational and other value, allocated to preserve natural diversity landscapes, gene pool of flora and fauna, maintaining the overall ecological balance and ensuring background monitoring of the environment.

The review that in Ukraine a significant part of the natural potential are: recreational landscapes, recreational resources, nature reserves, territories of historical and cultural purpose. The resource base for ecotourism in Dnepropetrovsk is primarily the objects of the nature reserve fund (NRF). A detailed description of the nature reserve, botanical, landscape, forest and ornithological reserves, natural monuments, parks, monuments of landscape gardening art, botanical gardens of the NRF in the Dnipropetrovsk regions of national importance. It is calculated that the largest share in the structure of nature reserves of the NRF of national importance in the Dnipropetrovsk region is occupied by landscape reserves, the least - by botanical ones.

It is formulated that ecological tourism cannot be unambiguously developed in the Dniprovsko-Orilskyi nature reserve, since any activity is prohibited by law in this territory. However, the nature reserves that occupy the largest share in the structure of the NRF of Ukraine of national importance in the Dnipropetrovsk region, nature monuments, parks, monuments of landscape gardening and botanical gardens can be considered for the effective functioning and development of elements of the ecological tourism system.

Keywords: ecotourism, nature reserve fund, regional development, nature, environment, econet, wildlife sanctuaries, national parks, natural monuments, botanical gardens.

Вступ. В Україні створення розвиненої мережі природних територій та об'єктів з особливим охоронним статусом розглядається як найбільш ефективний шлях збереження генофонду рослинного і тваринного світу, типових і рідкісних ландшафтів, підтримання сприятливих екологічних умов і рівноваги.

Особливе місце в такій мережі займають території і об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ), які складають ділянки суші та водного простору, природні комплекси та об'єкти, яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу навколишнього природного середовища [1].

Охорона навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку всього світу, в тому числі України.

Розвиток природно-заповідних об'єктів області та формування екомережі проводиться відповідно до законів України «Про природно-заповідний фонд України» [2], «Про охорону навколишнього природного середовища» [3], Указу Президента України «Про заходи щодо подальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні».

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій. Українські вчені-економісти Дзиба А. А., Коник Н. Ю. в своїх роботах досліджували класифікацію природоохоронних територій України. Окремі аспекти розвитку природно-заповідного фонду розглядаються у працях: Гродзинського М. Д., Коваленка О. Ю., Якимчук А. Ю. та ін. Натомість дослідженню проблеми інвестиційного забезпечення розвитку природно-заповідного фонду присвячено увагу вчених-економістів, серед яких: Воробйова О. А., Гринів Л. С., Гуцуляк В. М., Павлової І. І., Стадницького Ю. І., Хвесик М. А. Разом з тим Гетьман В. І., Заваріка Г. М., Корчук О. С., Купач Т. Г., Лукянова Л. Г. вивчали процес сталого розвитку та вплив екологічного туризму на природно-заповідній території України.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість наукових праць з питань розвитку екотуризму на територіях природно-заповідного фонду орієнтовані на дослідженнях їх географічного розташування або оцінці окремих об'єктів. Незважаючи на проведені дослідження, система регіонального розвитку екотуризму на засадах функціонування природно-заповідного фонду Дніпропетровської області вивчена недостатньо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є теоретичне обґрунтування регіонального розвитку екотуризму на засадах функціонування природно-заповідного фонду Дніпропетровської області та розробка пропозицій щодо розвитку елементів системи екологічного туризму на об'єктах ПЗФ

Висвітлення основного матеріалу. В Україні значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти, оздоровчі ресурси, природно-заповідні об'єкти, території історико-культурного призначення. Ресурсною базою для екотуризму на Дніпропетровщині насамперед є об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ). Сучасна мережа ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення Дніпропетровщини становить 179 об'єктів, загальною площею 99,9 тис. га. Ця цифра є незначною в порівнянні з масштабом Дніпропетровської області. Та все ж є флора і фауна, яку необхідно охороняти, а також цінні геологічні пам'ятки.

На Дніпропетровщині з усіх юридично затверджених категорій ПЗФ загальнодержавного значення представлено п'ять, а саме:

- природний заповідник (1),
- заказники (25),
- пам'ятки природи (3);
- парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (1);
- ботанічні сади (2).

Саме ці території мають перспективу щодо запровадження екологічного туризму.

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу навколишнього природного середовища [4, 9].

У зв'язку з цим, законодавством України охороняється природно-заповідний фонд як національне надбання, де встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання.

Згідно статті 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» до природно-заповідного фонду України належать:

- природні території та об'єкти - природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;

- штучно створені об'єкти - ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва [2].

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

Зазначимо, що в даній статті розглядаються об'єкти ПЗФ тільки загальнодержавного значення.

Таким чином, визначимо, що природний заповідник – це ділянка території, на якій зберігається екокомплекс в природному стані. Як правило, заповідники закриті для відвідувачів, але в деяких з них діє пропускний режим. Природні заповідники створюються з метою:

- збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони екокомплексів з усією сукупністю їх компонентів,
- вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються на даній території;
- розробки наукових аспектів з охорони довкілля, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

Дніпропетровська область представлена лише одним природним заповідником, який називається «Дніпровсько-Орільський» (таблиця 1)

Таблиця 1

**Характеристика природного заповідника «Дніпровсько-Орільський»
в Дніпропетровській області загальнодержавного значення**

Назва, рік заснування	Площа (га)	Район	Призначення
Дніпровсько-Орільський, 1990	3766	Петриківський	Збереження унікального ландшафту долини середнього Дніпра та річки Оріль з комплексом характерної флори і фауни. Він є природоохоронною науково-дослідною установою загальнодержавного значення

Джерело: власна розробка

Згідно статті 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи, мети і необхідного режиму охорони:

- заказники поділяються на: ландшафтні, лісові, ботанічні, загально-зоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загально-геологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні;

- пам'ятки природи поділяються на: комплексні, пралісові, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні. Пам'ятки природи можуть розташовуватися на території інших об'єктів природно-заповідного фонду [2].

Заказник - це частина природного масиву, огорожена від згубного впливу людини. Ось тільки на відміну від заповідника тут під захистом перебувають не всі живі істоти і рослини, а тільки їх певні види. Найчастіше це потрібно для того, щоб відновити колишню популяцію цих родин, або для усунення негативних чинників. Дніпропетровщина представлена ботанічними, ландшафтними, лісовими та орнітологічними заказниками загальнодержавного значення. Розглянемо їх в таблицях 2, 3, 4, 5.

Таблиця 2

**Характеристика ботанічних заказників ПЗФ в Дніпропетровській області
загальнодержавного значення**

Назва, рік заснування	Площа (га)	Район	Призначення
Балка Бандурка, 1974	125	Новомосковський	науково-дослідне, рекреаційно-оздоровче
Грабівський, 1974	207	П'ятихатський	природоохоронне

Джерело: власна розробка

Таблиця 3

**Характеристика ландшафтних заказників в Дніпропетровській області
загальнодержавного значення**

Назва, рік заснування	Площа (га)	Район	Призначення
Червона Балка Північна, 1983	28,3	Криворізька міська рада	природоохоронне
Богданівський, 1998	1387	Нікопольський	природоохоронне, освітньо-виховне
Кільченський, 1974	100	Дніпровський	науково-дослідне, рекреаційно-оздоровче
Комарівщина, 1983	288	Новомосковський	науково-дослідне, рекреаційно-оздоровче
Приорізький, 1998	8377	Новомосковський	природоохоронне
Солоний лиман, 1980	341	Новомосковський	науково-дослідне, рекреаційно-оздоровче
Інгулецький степ, 2002	65,6	Криворізький	природоохоронне, освітньо-виховне
Кам'янський прибережно-річковий комплекс, 2008	2615	Апостолівський	природоохоронне, освітньо-виховне
Бакаї, 2005	690	Васильківський	природоохоронне
Преображенський, 2005	312,6	Васильківський	природоохоронне
Дебальцевські лимани, 2005	429,3	Васильківський	природоохоронне, освітньо-виховне
Вишневецький. 2005	615,0	Криничанський	природоохоронне, освітньо-виховне
Базавлуцький прибережно-річковий комплекс, 2019	3500,0	Нікопольський	природоохоронне, освітньо-виховне
Межиріччя, 2016	2756 / 1631	Павлоградський	природоохоронне, освітньо-виховне
Мартин Гай, 2005	2803	Петропавлівський	природоохоронне
Петропавлівські лимани, 2005	4193	Петропавлівський	природоохоронне

Джерело: власна розробка

Таблиця 4

**Характеристика лісових заказників ПЗФ в Дніпропетровській області
загальнодержавного значення**

Назва, рік заснування	Площа (га)	Район	Призначення
Велика Западня, 1974	157	Верхньодніпровський	природоохоронне
Грушуватський, 1974	598	П'ятихатський	рекреаційно-оздоровче
Дібрівський, 1974	1079	Покровський	науково-дослідне, рекреаційно-оздоровче, пізнавальне
Комісарівський, 1974	947	П'ятихатський	науково-пізнавальне, ґрунтозахисне і водорегулююче
Урочище Яцево, 1977	175	Дніпровський	ґрунтозахисне, водорегулююче, науково-пізнавальне, естетичне

Джерело: власна розробка

Таблиця 5

**Характеристика орнітологічних заказників ПЗФ
в Дніпропетровській області загальнодержавного значення**

Назва, рік заснування	Площа (га)	Район	Призначення
Булахівський лиман, 1977	100	Павлоградський	науково-дослідне, природоохоронне
Волошанська дача, 1974	643	Юр'ївський	природоохоронне, освітньо-виховне

Джерело: власна розробка

Ботанічний заказник – це природно-заповідна територія, яка створена для забезпечення охорони рідкісних та ендемічних видів, фрагментів різних фітоценозів. Заказники даного типу зазвичай створюються на лісових, степових, заплавних, болотних ділянках та у гірських районах.

Ландшафтний заказник це природно-заповідна територія України, яка створена для забезпечення охорони всього екокомплексу, що розташований на ній. Для збереження ландшафту заказника, зберігаються усі компоненти, від яких він залежить: рельєф, геологічна основа, повітряні маси, гідрологічні об'єкти, флора та фауна [5].

Лісовий заказник — природно-заповідна територія України, що створена задля забезпечення охорони типових для кожного окремого ботаніко-географічного району лісових екосистем. Лісові заказники можуть бути природного або штучного походження. Найпоширеніші лісові заказники штучного походження — соснові, дубові та білоакаційні насадження [6].

Орнітологічний заказник – природно-заповідна територія (заказник), який створюється задля забезпечення охорони місць існування, а також гніздування, міграцій, линьки та зимівлі птахів. Особливо цінними є місця із значною кількістю видів птахів та місця з їх великою кількістю, особливо, якщо види занесено до Червоної книги України чи інших червоних списків [7].

Для орнітологічних заказників характерна територія із порослими очеретом, мілководдями, наявність великої кількості дрібних островів.

Згідно наведених даних в таблицях 1-5 можемо згрупувати в загальну структуровану таблицю 6, щодо функціонування основних видів заказників ПЗФ у Дніпропетровській області

Таблиця 6

**Склад і структура заказників ПЗФ
в Дніпропетровській області загальнодержавного значення**

Заказники	Площа, га	Питома вага до загального фонду заказників Дніпропетровської області
Ботанічні	332	1,02
Ландшафтні	28500,8	87,61
Лісові	2956	9,09
Орнітологічні	743	2,28
РАЗОМ	32531,8	100

Джерело: власна розробка

Наглядно представимо структуру заказників ПЗФ в Дніпропетровській області загальнодержавного значення на рис. 1.

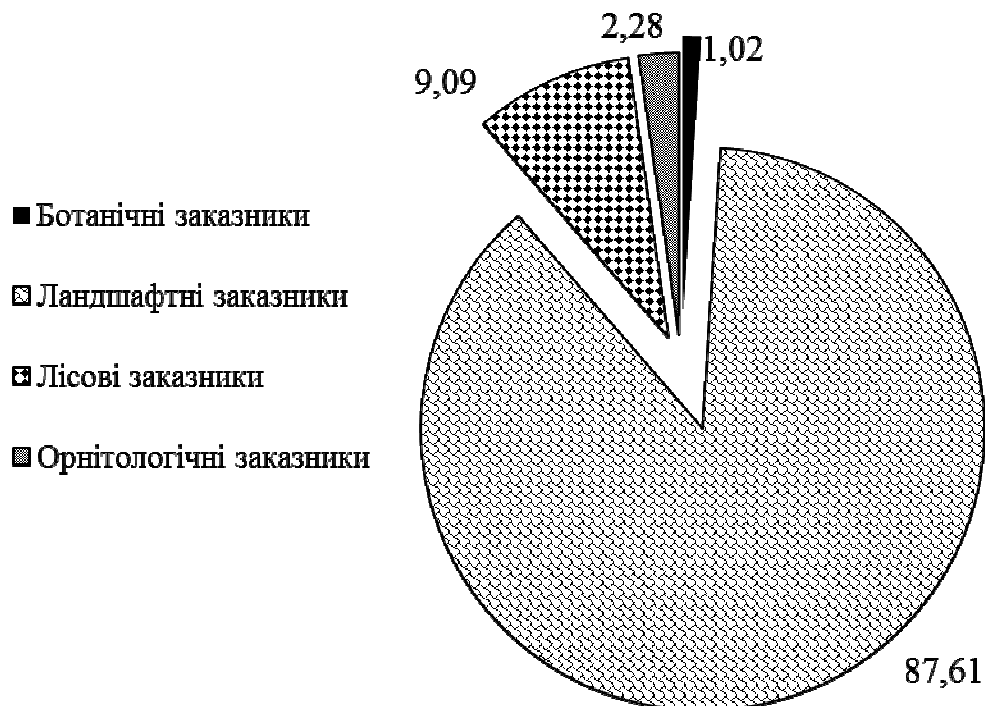

Рис. 1. Структура заказників ПЗФ в Дніпропетровській області загальнодержавного значення

Згідно таблиці 6 та рис. 1 можемо сказати, що найбільшу питому вагу в структурі заказників ПЗФ загальнодержавного значення в Дніпропетровській області займають ландшафтні заказники, найменшу – ботанічні. Доречно розглянути пам'ятки природи, що являють собою природоохоронні території, на яких розташовані окремі унікальні природні об'єкти, які охороняються державою та є цінними за своїми науковими, навчально-просвітницькими, історико-меморіальними або культурно-естетичними значеннями [8, 10]. Взагалі, вчені класифікують пам'ятки природи на: комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні. Дніпропетровська область представлена ботанічними, геологічними та комплексними пам'ятками природи, які представлені в таблиці 7.

Таблиця 7

**Характеристика пам'яток природи ПЗФ в Дніпропетровській області
загальнодержавного значення**

Назва, рік заснування	Площа (га)	Район	Призначення
БОТАНІЧНА ПАМ'ЯТКА ПРИРОДИ			
Урочище Паськове, 1975	56	Верхньодніпровський	природоохоронне
ГЕОЛОГІЧНА ПАМ'ЯТКА ПРИРОДИ			
Скелі МОДРу, 1975	62	Криворізька міська рада	рекреаційно-оздоровче
КОМПЛЕКСНА ПАМ'ЯТКА ПРИРОДИ			
Урочище Лелія, 1975	30	Царичанський	природоохоронне

Джерело: власна розробка

Парк-пам'ятник – це стародавній парк, який має меморіально-історичне, архітектурно-художнє, наукове значення, що підлягає охороні та відновленню методами консервації, реставрації або реконструкції.

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва в Дніпропетровській області загальнодержавного значення представлені парком ім. Шевченка у м. Дніпро (таблиця 8).

Таблиця 8

**Характеристика парків-пам'яток садово-паркового мистецтва ПЗФ
в Дніпропетровській області загальнодержавного значення**

Назва, рік заснування	Площа (га)	Район	Призначення
Парк ім. Шевченка, 1990	45	Дніпропетровська міська рада	відпочинково-розважальне

Джерело: власна розробка

Ботанічні сади в Дніпропетровській області загальнодержавного значення представлені Ботанічним садом Дніпропетровського національного університету та Криворізьким ботанічним садом (таблиця 9).

Таблиця 9

**Характеристика ботанічних садів ПЗФ в Дніпропетровській області
загальнодержавного значення**

Назва, рік заснування	Площа (га)	Район	Призначення
Ботанічний сад Дніпропетровського національного університету, 1972	33	Дніпропетровська міська рада	відпочинково-розважальне
Криворізький ботанічний сад, 1981	52,4	Криворізька міська рада	відпочинково-розважальне, науково-дослідне

Джерело: власна розробка

Висновки та перспективи подальших досліджень. Роблячи висновки можемо стверджувати, що екологічний туризм однозначно не може розвиватися в природному заповіднику «Дніпровсько-Орільський», так як будь-яка діяльність заборонена законодавством на даній території. Однак, заказники, які займають найбільшу питому вагу в структурі ПЗФ України загальнодержавного значення Дніпропетровської області, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва та ботанічні сади цілком можливо розглядати для ефективного функціонування та розвитку елементів системи екологічного туризму.

Разом з тим, в Дніпропетровській області проводиться діяльність щодо розвитку і розширення заповідних територій, а заповідна справа розглядається як головний засіб для комплексного вирішення важливих екологічних проблем, таких як збереження біорізноманіття, відновлення та підтримка екологічного балансу в біосфері в умовах техногенного забруднення.

На протязі останніх 7 років відбулося збільшення кількості заповідних об'єктів Дніпропетровської області, серед них: заказники загальнодержавного значення «Бакаї», «Преображенський», «Дебальцевські лимани», «Вишневецький», «Мар'їн гай», «Петропавлівські лимани», «Кам'янський прибережно-річковий комплекс»; регіональний ландшафтний парк «Придніпровський»; ландшафтні заказники місцевого значення «Тернівський», «Балка Городище» і «Урочище Могила Баба» та дендрологічний парк місцевого значення «Саксагань», що в свою чергу призвело до збільшення відсотку заповідності на 0,3 %.

Література

1. Левицький О.І. Роль та значення природно-заповідних територій для розвитку рекреаційного природокористування Івано-Франківської області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. : Географія. 2013. № 2. С. 246-253
2. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992р №2456-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 26.06.1991р. № 1264-XII URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
4. Воробйова О.А. Місце і роль територій та об'єктів природно-заповідного фонду в системі екологічної інфраструктури. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. Вип. 3(46), ч. 2. С. 34-38
5. Брусак В.П. Перспективи екотуристичного використання пам'яток неживої природи Галицького району Івано-Франківської області та створення геопарку «Галицьке Придністер'я» *Карпатський край*. 2013. № 1. С. 177-188
6. Мігущенко Ю.В. Механізми забезпечення ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу гірських районів західних регіонів URL : <http://lv.niss.gov.ua/articles/464/>
7. Теодорович Л. Екологічний туризм у НПП України: теоретичні та практичні аспекти *Вісник Львівського університету*. Серія географічна. 2013. Випуск 41. С. 318-330.
8. Новицька С. Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туристичної сфери. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. : Географія. 2013. № 2. С. 164-169
9. Архипова, Л. М. До питання сталого розвитку територіальних рекреаційних систем. *Карпатський край* 2. 2014. С. 147-158.
10. Kinash, I. P., Arkhypova, L. M., Polyanska, A. S., Dzoba, O. G., Andrusiv, U. Y., & Iuras, I. I. Economic evaluation of tourism infrastructure development in Ukraine. Paper presented at the *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 477(1), 2019. doi:10.1088/1757-899X/477/1/012020.

References

1. Levytskyi O.I. (2013). Rol ta znachennia pryrodno-zapovidnykh terytoriy dlia rozvytku rekreatsiynoho pryrodokorystuvannia Ivano-Frankivskoyi oblasti. *Naukovi zapysky Ternopils'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka - Scientific notes of the Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk*. Ser. : Heohrafiya. № 2. 246-253 [in Ukrainian]
2. Pro pryrodno-zapovidnyi fond Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16.06.1992 r. №2456-XII. (1992) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
3. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha : Zakon Ukrainy vid 26.06.1991 r. № 1264-XII. (1991). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
4. Vorobyova, O.A. (2012). Mistse i rol terytoriy ta obyektiv pryrodno-zapovidnoho fondu v systemi ekolohichnoi infrastruktury. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh – doslidzhen - Bulletin of socio-economic research*. Issue. 3(46), part. 2. 34-38 [in Ukrainian]
5. Brusak V.P. (2013). Perspektyvy ekoturystychnoho vykorystannia pamiatok nezhyvoyi pryrody Halytskoho rayonu Ivano-Frankivskoyi oblasti ta stvorennia heoparku «Halytske Prydnisterya» *Karpatskiy kray - Carpathian region*. № 1. 177-188 [in Ukrainian]
6. Mihushchenko YU.V. Mekhanizmy zabezpechennia efektyvnoho vykorystannia turystychno-rekreatsiynoho potentsialu hirskykh rayoniv zakhidnykh rehioniv URL : <http://lv.niss.gov.ua/articles/464/>
7. Teodorovych L. (2013). Ekolohichniy turizm u NPP Ukrainy: teoretychni ta praktychni aspekty. *Visnyk Lvivskoho universytetu - Bulletin of the University of Lviv*. Ser. heohrafichna. 2013. Issue 41. 318-330. [in Ukrainian]
8. Novitska S. (2013). Ekolohichniy turizm yak priorytetnyy napryamok staloho rozvytku turystychnoyi sfery. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka - Scientific notes of the Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk*. Ser. : Heohrafiya. № 2. 164-169 [in Ukrainian]
9. Arkhypova, L. M. (2014). Do pytannia staloho rozvytku terytorialnykh rekreatsiinykh system. *Karpatskyi krai 2* (2014): 147-158. [in Ukrainian].
10. Kinash, I. P., Arkhypova, L. M., Polyanska, A. S., Dzoba, O. G., Andrusiv, U. Y., & Iuras, I. I. (2019). Economic evaluation of tourism infrastructure development in Ukraine. Paper presented at the *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 477(1) doi:10.1088/1757-899X/477/1/012020